

1

Terminologie Deel I § 8

Kapitalisme: een **economisch systeem** betreffende de uitwisseling van goederen en diensten waarbij productiemiddelen in privébezit zijn en meerwaarde een grote rol speelt. Termen die verder van belang zijn *homo economicus*, efficiëntie en herinvestering.

Liberalisme: (Locke 17de, Mill 19de eeuw) een **politieke ideologie** die de vrijheid van het individu centraal stelt. In de brede betekenis is liberalisme een levensbeschouwelijk ideaal. Vrijheid betekent dan ruimte voor individuele ontplooiing en autonomie en vrijheid van denkbeelden.

Socialisme en anarchisme: beide zijn afsplitsingen van het liberalisme. Pas in de Franse revolutie komen socialisme en anarchisme tot stand. Waarbij dan wel de staat de vrijheid moet organiseren, dan wel de staat zich nergens mee mag bemoeien.

Libertarisme: Ook een afsplitsing of aanscherping van het liberalisme. De vrijheid van het individu is het hoogste goed. Alleen vrijwillige samenwerking. Het is de tak van het liberalisme dat geen of een nachtwakersstaat voorstaat.

Neo-conservatieven – Zijn gericht op conservatieve normen en waarden maar qua economie (neo)liberaal. Dus economie en moraal zijn gescheiden. De kerk en de conservatieve meerderheid maken de morele wetten, terwijl de vrije markt de economie reguleert.

Maieutiek_Rand_2026-4

2

2

Neoliberalisme

- De crisis van de 30iger jaren werd opgelost met Roosevelt's New Deal. Dat maakte de VS veel socialistischer dan zij ooit was geweest. De centrale overheid kreeg macht; niet zoveel als Roosevelt wilde, maar meer dan ooit. In 1938 in Parijs werd de term 'neoliberalisme' geïntroduceerd.
- Harvey (Oxford University press) schrijft in 2011 een geschiedenis van het neoliberalisme en laat zien dat veel miljonaars doneerden om deze club te steunen
- Toen de sociaal democraten in Europa de meerderheid hadden kreeg deze club geen voet aan grond, maar onder Thatcher wel.

Maieutiek_Rand_2026-4

3

3

De staat en het Neoliberalisme

- Zeker onder M.Thatcher zien we én een sterke overheid én een beroep op de vrije markt. Wat een interessant fenomeen is omdat Rand zou zeggen dat de overheid dat niet zou moeten initiëren, maar ook in Atlas Shrugged moet de overheid bezit teruggeven aan producenten enz. dat is nodig omdat het systeem ingevoerd moet worden in een (als dystopisch beschreven) bestaande economie.
- Rand lost dat op door radicale verandering; eerst moet alles stuk en dan bouwen de atlassen de wereld opnieuw op.

Maieutiek_Rand_2026-4

4

4

Maakbaarheidsconcepten

Eind 19de en begin twintigste eeuw is er een grote technologische sprong voorwaarts. De maakbaarheid van de wereld wordt iets dat een reëel beeld is voor veel mensen.

Het verschil tussen de verschillende nieuwe bewegingen: fascisme, communisme en mondiaal kapitalisme, is groot. Zeker als we kijken naar Europa en Amerika. Maar als we kijken naar de vele doden in de koloniën of het wijzigen van de kaart van Afrika dan zien we ook hier de gewelddadige uitwerking van een maakbaarheidsconcept aan het werk. (Lees bijvoorbeeld Congo van David Van Reybrouck.)

Maieutiek_Rand_2026-4

5

5

<https://www.youtube.com/watch?v=Vlc5crNUBBU>

Maieutiek_Rand_2026-4

6

6

Socialisme en communisme

Socialistische en communistische stromingen ontstaan later dan het liberalisme. (1803 is de eerste keer dat het woord socialisme in een Italiaanse krant stond, In Engeland in 1833)

Communisme: het woord *communisme* stamt af van het Latijnse *communis*, dat gemeenschappelijk betekent. Een oude ideaal dat opleeft in Frankrijk in en vooral na de revolutie.(1789)

In 1843 Marx in Parijs. Wordt 'communist' en schrijft met Engels een theoretisch systeem van "wetenschappelijk socialisme", dat later marxisme genoemd zal worden. 'Wetenschappelijk' staat hier tegenover 'utopisch' Utopisch socialisme zien we bijv bij Saint Simon (1760-1825).

Maieutiek_Rand_2026-4

7

7

Kritiek op verzorgingsstaat

Solidariteit en volledige werkgelegenheid komen op de helling te staan.

Markt van welzijn en geluk (Achterhuis 1980)

Foucault colleges over neo-liberalisme (1978-1979)

Als volledige werkgelegenheid losgelaten wordt ontstaan de onrendabelen (van Dam), *deplorables* (Clinton) en niemand ziet de overeenkomst met de overbodigen uit het totalitarisme onderzoek van Arendt

Liberalisme staat in Amerika maar ook in Engeland o.l.v. Hayek tegenover sociale interventies die allemaal worden geschetst als richting een communistische dystopie.

Maieutiek_Rand_2026-4

8

8

Belang van geschiedenis

Gary Becker (Nobelprijswinnaar economie 1992) de mens is een homo economicus.

Iedereen kiest rationeel economisch, maar hoeft zich niet bewust te zijn van zijn rationeel (strategisch) handelen. En er zijn uitzonderingen!

Deze hele theorie is net zo axiomatisch als bijv. de psychoanalyse. (Vul voor 'economische drijfveer' 'driftleven' in en je ziet het.)

Maieutiek_Rand_2026-4

9

9

Heilbronner en Polanyi

- Van ingebedde economie naar economie met een markt. Die markt wordt vervolgens de matrix van waaruit alle menselijke gedragingen worden beschreven.
- Polanyi wil terug naar bredere blik op menselijke samenlevingen en hun manieren om onderling evenwicht te bereiken of te behouden.

Maieutiek_Rand_2026-4

10

10

‘Vrije markt’ als oplossing tussen andere historische oplossingen

Er zo naar kijken opent een perspectief die de goede en slechte kanten van deze oplossing in zicht brengt. Dan is het niet meer utopisch en objectief, maar een strategie met een begin en een einde met voordelen en nadelen.

Achterhuis wijst vrn. op de nadelen. Dat was nuttig, maar nu de meeste mensen die beschreven wordt het ook belangrijk om daarnaast te kijken welke problemen de vrije markt oploste ten opzichte van eerdere systemen.

Maieutiek_Rand_2026-4

11

11

Vrije markt als een economisch model

- Het gaat over aanwakken en reguleren van hebzucht en afgunst. (113)
- Maar ook over meer toegankelijkheid en gelijkheid. (114)

Welk probleem lost elk economisch model op?

- 1) Een gemeenschap moet een systeem ontwikkelen om de goederen en diensten te produceren die zij nodig heeft voor eigen voortbestaan.
- 2) Zij moet de distributie van de vruchten van haar productie zo regelen dat het productieproces voortgang kan vinden. (115)

Maieutiek_Rand_2026-4

12

12

3 modellen

1. Het oikos systeem / zelfvoorzienend zijn/ subsistentie economie, (116)
 1. Geen geld
 2. Wederkerigheid
2. Tussen fase / middeleeuwse heerlijkheid en markten
 1. Wederkerigheid
 2. Herverdeling in tweede instantie met geld
3. Markt economie
 1. Individuele loonarbeid
 2. Markt met geld voor alle (consumptie)goederen
 3. Geen wederkerigheid

Maieutiek_Rand_2026-4

13

13

Oikos, gemeenschap, wederkerigheid en herverdeling

1. Commons blijven bestaan, maar worden bestreden door de vrije markt en zouden daar ook niet meer in kunnen functioneren. (Hardin)
2. Wederkerigheid lijkt een diepe biologische herkomst te hebben ook andere dieren ervaren het als onwenselijk als er geen wederkerigheid is. (aapjesteest zie website.)
3. Herverdeling vond plaats via centraal gezag en familiebanden, nu via overheid en filantropie.

Maieutiek_Rand_2026-4

14

14

Tragedy of the Commons (Hardin 1968)

15